

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПРІОРИТЕТНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ

*О. М. Давидюк, кандидат юридичних наук, асистент
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого*

Присвячено науковим проблемам реалізації господарсько-правового регулювання відносин, пов'язаних із обігом (трансфером) технологій на території України, з метою вироблення пропозицій щодо вдосконалення положень чинного законодавства України, для забезпечення функціонування одного з головних принципів трансферу технологій — пріоритетності їх національного використання.

Ключові слова: *технологія, інновації, інноваційна діяльність, технологічна політика, ринок технологій, державне регулювання господарської діяльності.*

Постановка проблеми. Очевидним є той факт, що саме від ступеня поширеності та втілення нових технологій до виробничого сектора країни залежить ступінь її економічного розвитку та добробуту суспільства у цілому. Це, у свою чергу, зумовлює інтерес кожної з розвинених держав будь-якими засобами стимулювати або навіть примушувати авторів/розробників технологій втілювати результати власної інтелектуальної праці в першу чергу на тій території, де було розроблено таку технологію. Головним засобом реалізації такого інтересу є нормативна фіксація у відповідних положеннях чинного законодавства цієї країни спеціального «системоутворюючого» принципу організації діяльності, пов'язаної з обігом технологій — принципу пріоритетності їх національного використання.

Статтю присвячено науковим проблемам реалізації господарсько-правового регулювання відносин, пов'язаних із обігом (трансфером) технологій на території України на засадах пріоритетності їх використання в межах національної економіки. Головною метою проведеного дослідження є встановлення сучасного стану нормативного урегулювання такого роду відносин, а також визначення основних напрямів удосконалення чинного законодавства України для створення належних умов ефективного функціонування державної технологічної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з обраної теми свідчить, що дослідження за цим напрямом здійснювалися багатьма науковцями

в галузі як юридичної науки, так і економіки, державного управління та ін. На особливу увагу заслуговують праці таких учених, як Ю. Є. Атаманова [1], О. Д. Святоцький, П. П. Крайнів, С. Ф. Ревуцький [7], С. Ю. Погуляєв [4]. Проте жоден із названих авторів так і не навів цілісної концепції господарсько-правового регулювання відносин, пов'язаних із обігом технологій в Україні.

Формування цілей. Основна мета статті полягає в тому, щоб довести: обіг технологій в Україні неможливий без додаткової спеціальної підтримки з боку держави, яка, у свою чергу, потребує моделювання відповідних господарсько-правових механізмів її реалізації.

Предметом дослідження цієї статті виступають суспільні відносини, що виникають з приводу створення, передачі прав і втілення технологій, а також особливості їх функціонування крізь призму ринкових механізмів саморегуляції їх приватноправових аспектів.

Як уже було зазначено вище, будь-яка технологія є специфічним об'єктом правовідносин, заснованим на останніх наукових та інтелектуальних розробках, результатах науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт [2, с. 136–137]. Цей факт зумовлює особливу зацікавленість серед суб'єктів господарювання в їх використанні у власній виробничій діяльності з метою істотного зниження собівартості та підвищення конкурентоспроможності власних товарів і послуг. При цьому коло інтересів, пов'язаних з використанням технології, не обмежується лише приватноправовим сектором. В їх розповсюдженні та масовому втіленні зацікавлено все суспільство, оскільки саме воно отримає можливість суттєво підвищити власний рівень добробуту як через збагачення за рахунок отриманих прибутків високого рівня, так і завдяки збільшенню кількості робочих місць, розвитку фундаментальних і прикладних наук. Втілення технологій є свого роду «базисом», основою для подальшого розвитку економічних відносин більш високого типу. Таким чином, використання зазначених об'єктів є одним із головних векторів розвитку виробничого сектора будь-якої країни.

Модулюючи нормативні рамки державної технологічної політики, створюючи «загальні» умови функціонування та розвитку правового регулювання відносин, пов'язаних зі створенням, передачею прав і втіленням технології, необхідно завжди пам'ятати про те, що весь комплекс заходів прямого та опосередкованого організаційного й економічного впливу має бути спрямований на побудову умов найбільшого сприяння для розробників технологій у межах нашої держави. Це сприятиме активному розвитку цих відносин у межах нашої країни і через деякий час надасть істотного позитивного результату.

Окрім зазначених заходів, спрямованих на створення умов розвитку, досить важливим елементом стимулювання є нормативна фіксація в положеннях

чинного законодавства України заборони на експорт технологій, що були розроблені на території нашої держави, проте так і не втілені до її виробничого сектора, тобто **принципу пріоритетності національного використання технологій**.

Така ідея не є новою для практики правореалізації в межах правового регулювання іноземних країн. Так, навіть у чинному законодавстві сусідньої Росії ми зможемо знайти положення, які визначають обов'язок автора єдиної технології (чинним законодавством цієї країни технологію віднесено до об'єктів права інтелектуальної власності, а її статус визначено Цивільним кодексом Російської Федерації, в якому вона носить назву «единая технология») спочатку здійснити всі об'єктивно можливі дії, спрямовані на втілення такої технології до економіки Російської Федерації, а вже лише після цього експортувати її до іноземних країн [3].

На думку автора цього дослідження, з точки зору правової природи цього явища, воно має являти собою систему спеціальних юридичних механізмів, спрямованих на забезпечення головної ідеї — введення до чинного законодавства України дієвого обов'язку для всіх суб'єктів відносин спочатку втілити технологію на території нашої держави, а вже потім (у тому разі, якщо вона за якимись характеристиками не може бути використана або таке використання в наших умовах не є раціональним) така технологія може бути реалізована за межами нашої держави, тобто експортована. Зазначена система, на нашу думку, має складатися з декількох рівнів, які відповідно включатимуть у себе вже існуючі правові механізми, що в тій або іншій частині мають бути спрямовані на досягнення головної мети свого функціонування, а також доповнені за рахунок нормотворчої роботи. При цьому обов'язок учасників відносин, пов'язаних зі створенням, передачею прав і втіленням технологій, має бути забезпечений у рамках єдиного механізму правозастосування — в межах системи: а) право; б) респондуючий такому праву обов'язок іншого суб'єкта; в) забезпечена силою державного примусу відповідальність за невиконання обов'язку, покладеного чинним законодавством України.

Так, **першим рівнем реалізації принципу пріоритетності національного використання технологій** є закріплення на рівні законів України юридичної конструкції, яка б чітко дозволяла визначити наявність обов'язку для розробника технології та особи, що замовила її створення у такого розробника, здійснити всі об'єктивно можливі дії для того, щоб використати таку технологію в рамках виробничих економічних відносин у нашій країні, а вже лише після того як практичним шляхом буде доведено неможливість її реалізації, або ж, навпаки, засвідчено те, що така технологія вже втілена на території нашої країни та досить успішно функціонує в ній, говорити про можли-

вість її експорту до інших держав. На сьогодні такі положення найдоцільніше закріпити в межах уже прийнятих законів України «Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій» [5], «Про інноваційну діяльність» [6], а також обов'язково відобразити в положеннях перспективного законодавства, наприклад в Інноваційному кодексі України та Законі України «Про технології в Україні».

Другим рівнем реалізації зазначеного принципу є створення дієвої системи державної реєстрації технологій, у рамках якої буде здійснюватись науково-технічна експертиза змісту такої технології та буде визначатись її відповідність нормативно встановленим формальним вимогам: а) новизні та б) технічному рівню. Уведення спеціальної процедури державної реєстрації технологій є вимушеним кроком для забезпечення введення до обігу тільки тих технологій, що наділені її характерними рисами та здатні дати необхідний економічний результат, що надасть змогу відокремити їх від застарілих і «псевдотехнологій», які таких властивостей не мають. До моменту проходження державної реєстрації та наукової експертизи технологія не має вважатись цілісним окремим об'єктом господарських правовідносин, а її розробники не можуть розраховувати на захист власних прав і законних інтересів (особистих майнових і немайнових прав). Без наявності такої процедури ми ніколи не зможемо чітко визначити, який же саме об'єкт правового регулювання є технологією, а який не може таким вважатись, і таким чином не зможемо налагодити систему контролю за їх використанням з боку суб'єктів господарювання. Прив'язка моменту надання правового захисту правам і законним інтересам розробників (авторів) технології є заходом непрямого стимулювання цих осіб до проходження процедури державної реєстрації.

Третім рівнем реалізації принципу пріоритетності національного використання технологій є створення системи юридичної відповідальності за порушення обов'язку втілювати технології, вироблені на території України в межах її виробничого сектора. Така система має поєднувати в собі як засоби приватноправового впливу, так і певні різновиди адміністративних і кримінальних санкцій, що залежно від виду правопорушення, допущеного такою особою, мають бути застосовані, а їх застосування було б забезпечено силою державного примусу.

Четвертим і останнім рівнем реалізації згаданого принципу є функціонування засобів контролю за суб'єктами господарювання та фізичними особами, що є учасниками відносин, пов'язаних із обігом технологій і безпосередньо задіяних у процесах, пов'язаних з їх створенням, з метою недопущення, припинення та усунення негативних наслідків від правопорушень у сфері трансферу технологій.

Серед найдієвіших заходів контролю, на нашу думку, є:

а) діяльність спеціального уповноваженого органу державної влади, що буде наділений спеціальними повноваженнями, спрямованими на здійснення постійного нагляду за спеціалізованими суб'єктами, які здійснюють діяльність, спрямовану на створення, передачу прав і втілення технологій, або ж наділення відповідними повноваженнями вже існуючих органів державної влади або органів господарського управління;

б) нагляд, який здійснюватимуть саморегулювні організації, що будуть створені серед тих суб'єктів, які здійснюють професійну діяльність на ринку технологій України, а також з числа безпосередніх учасників відносин, пов'язаних із трансфером технологій;

в) нагляд органів митного контролю та прикордонної служби за наявними дозвільними документами для об'єктів, наділених спеціальними ознаками технології, під час їх переміщення через митний кордон України;

г) інші заходи нагляду та контролю, що будуть реалізовуватись на підставі відповідних положень чинного законодавства України.

Декларування наведеного правового принципу пріоритетності національного втілення технологій, а також тих правових механізмів, за допомогою яких досягатимуться головні завдання державного управління, дозволить у майбутньому забезпечити чітке та неухильне дотримання розробниками та іншими учасниками відносин у сфері трансферу технологій обов'язку вживати всіх можливих дій, що спрямовані на їх першочергове використання на території України та не допустити безпідставного їх «витоку» за межі нашої держави. У нерозривному поєднанні із засобами державної підтримки та стимулювання розвитку зазначених відносин, за умови створення дієвої інфраструктури трансферу технологій, реалізація цього принципу правового регулювання дозволить забезпечити всі необхідні умови для підвищення ступеня втілення цих провідних інноваційних об'єктів до виробничої сфери нашої держави.

Висновки. Господарсько-правове регулювання принципу пріоритетності національного втілення технологій має моделюватись на підставі реалізації декількох рівнів правового та організаційного впливу з боку держави на відносини, пов'язані зі створенням, передачею прав і втіленням технологій, серед яких обов'язково мають бути:

1. Закріплення на рівні законів України обов'язку для розробників та учасників відносин, пов'язаних з їх трансфером технологій, втілювати такі технології в межах національної економіки.

2. Створення дієвої системи державної реєстрації технологій, яка б дозволяла додатково стимулювати авторів розробок реєструвати їх в якості технологій із обов'язковим закріпленням моменту, з якого надається правова охорона для них — моменту проведення державної реєстрації технології.

3. Створення системи юридичної відповідальності за порушення принципу пріоритетності національного втілення технологій, яка має поєднувати в собі засоби як приватноправового впливу, так і адміністративні та кримінальні санкції за вчинення правопорушень, залежно від ступеня їх тяжкості.

4. Функціонування дієвого контролю, який має здійснюватись як з боку спеціально уповноважених органів державної влади та господарського управління, так і з боку саморегулювальних організацій, що мають бути створені спеціалізованими учасниками відносин, пов'язаних зі створенням, передачею прав і втіленням технологій.

Досягнення визначеної мети можливе лише за умови внесення відповідних змін до чинного законодавства України, насамперед до законів України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про інноваційну діяльність», а також відображення аналогічних положень у перспективних нормативно-правових актах, що тільки розробляються науковцями. Мова йде про Інноваційний кодекс України та Проект Закону України «Про технології в Україні». Особливого значення на даному етапі розвитку нормативно-правового регулювання відносин, пов'язаних з трансфером технологій, набуває розробка нового положення про порядок державної реєстрації технологій, що має бути прийнято на рівні підзаконного нормативно-правового акта не нижче рівня Постанови Кабінету Міністрів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : монографія / Ю. Є. Атаманова. — Х. : ФІНН, 2008. — 424 с.
2. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання : [монографія] / О. М. Давидюк. — Х. : ФІНН, 2010. — 176 с.
3. Гражданский кодекс Российской Федерации [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://base.garant.ru/10164072/>
4. Погуляев С. Ю. Передача технології як вклад в просте товариство : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 «Цивільне право» / С. Ю. Погуляев. — Х., 2002. — 19 с.
5. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14 верес. 2006 р. № 143-V // Відом. Верхов. Ради України. — 2006. — № 45. — Ст. 434.
6. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 лип. 2002 р. № 40-IV // Відом. Верхов. Ради України. — 2002. — № 36. — Ст. 266.
7. Святоцький О. Д. Правове забезпечення інноваційної діяльності в Україні: питання теорії та практики / О. Д. Святоцький, П. П. Крайнев, С. Ф. Ревуцький. — К. : Ін Юре, 2003. — 80 с.

ХОЗЯЙСТВЕННО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ПРИНЦИПА ПРИОРИТЕТНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ

Давидюк А. Н.

Посвящено научным проблемам реализации хозяйственно-правового регулирования отношений, связанных с оборотом (трансфером) технологий на территории Украины, с целью выработки предложений по усовершенствованию положений действующего законодательства Украины.

Ключевые слова: технология, инновации, инновационная деятельность, технологическая политика, рынок технологий, государственное регулирование хозяйственной деятельности.

OF ECONOMIC LEGAL ASPECTS REALIZATION OF PRINCIPLE PRIORITY USE OF TECHNOLOGIES IN UKRAINE

Davydiuk O. M.

The article is devoted to the scientific problems of realization of economic and legal regulation of relations connected with circulations (transfer) of technologies in Ukraine. The aim of article is making propositions for perfection of Ukrainian legislations.

Key words: technology, innovations, innovative activity, technological policy, market of technologies, state adjusting of economic activity.

УДК 346.5:347.734

ДЖЕРЕЛА ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ВІДНОСИН

І. М. Дудка, здобувач

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

У статті розглянуто актуальні для господарсько-правової науки та практики питання правової регламентації державного регулювання банківських відносин та їх джерел, які сьогодні знаходяться у стані активного реформування, що потребує певної адаптації до стандартів ЄС та необхідності розробки механізму їх перегляду.

Ключові слова: банки, держава, регулювання, правова регламентація.